

**Проблема формування соціальної обізнаності
дошкільників засобами художньої літератури**

***Анотація.** У статті представлено аналітичний огляд науково-методичних праць з проблеми соціалізації дітей дошкільного віку та використання в цьому процесі творів художньої літератури як засобу формування соціальної обізнаності дітей. З'ясовано, як науковці і практики оцінюють соціально-виховний вплив художнього слова, художньо-мовленнєвої діяльності на соціальний розвиток зростаючої особистості.*

***Ключові слова:** дитина дошкільного віку, соціалізація, твори художньої літератури як засіб соціалізації.*

Постановка проблеми. Становлення української державності, розбудова громадянського суспільства, інтеграція України в світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, її духовну культуру. Закладена в сучасних державних документах (Національній доктрині розвитку освіти в Україні в XXI ст., Законі «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти) методологія освіти надає пріоритетності соціально розвиненій особистості, її життєвому самовизначенню, самореалізації, життєвотворчості і, відповідно до сучасної особистісно зорієнтованої парадигми освіти. Першорядного значення вищесказане набуває, коли йдеться про розвиток особистості у дошкільному дитинстві, яке посідає особливе місце у педагогічній і психологічній науці, трактуючись науковцями як «період первинного фактичного становлення особистості» (О.Леонт'єв), коли конструюється образ соціального світу, розвивається соціальна активність як чинник світопізнання, закладаються основи особистісної культури, усвідомлення себе як індивідуальності, формується ставлення до людей и до світу загалом.

Теоретичний базис дослідження проблеми соціалізації становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців різних часів, присвячені вивченню впливу середовища на процес соціалізації людини (Т. Алексеєнко, О. Беспалько, Г. Гоббс, Н. Голованова, Дж. Дьюї, І. Зверєва, А. Капська, Дж. Локк, М. Монтессорі,

А. Мудрик, М. Новіков, Т. Парсонс, І. Рогальська, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинський, Г. Тард та ін.).

У психологічних джерелах проблема становлення особистості в період дитинства розглядається в різних аспектах, зокрема: розвиток особистості в онтогенезі та особливості структурування її компонентів (В. Кудрявцев, С. Ладивір, О. Леонт'єв, А. Петровський, Т. Піроженко, О. Рейпольська, Д. Фельдштейн); становлення самосвідомості, елементарного образу – «Я» як умови формування суб'єктності як прояву активності особистості на різних етапах онтогенезу (Б. Анан'єв, І. Бех, М. Єлагіна, В. Зеньковський, Є. Ісаєв, О. Кононко, В. Мухіна, С. Новосьолова, В. Слободчиков, Р. Створкіна); особливості сприймання літературних творів (Л. Виготський, М. Жинкін, О. Запорожець, Г. Леушина, О. Нікіфорова); діяльність уяви дітей як основи словесної творчості (Л. Венгер, О. Дяченко, М. Поддяков, С. Рубінштейн, Т. Рібо та ін.).

Одним із компонентів дитячої субкультури є система світобачення, що поєднує в собі сукупність уявлень, смислових відношень, що охоплює основні сторони взаємодії дитини зі світом та відбивається в різних видах та формах дитячої діяльності, передусім у мовленні: діалогах, іграх, запитаннях, дитячому філософствуванні, словотворчості. Як доводять дослідження психологів, лінгводидактиків, дошкільний вік характеризується значними здобутками та новоутвореннями в оволодінні мовленням й у психічному розвитку дитини в цілому (Н. Астахова, А. Богуш, Л. Виготський, Н. Гавриш, Л. Калмикова, К. Крутій, С. Ладивір, Т. Піроженко, О. Ушакова та інші). Численні дослідження доводять, що мовлення стає засобом спілкування та мислення дитини, розвивається звукова сторона мовлення, діти починають опановувати синонімічні та антонімічні відношення, піднімаються до рівня усвідомлення не тільки прямого, а й переносного значення слів та словосполучень (Л. Березовська, Н. Гавриш, Г. Лаврент'єва, В. Харченко та ін.). У цьому віці дитина засвоює всі граматичні форми мовлення, здатна контролювати правильність не тільки чужого, а й власного мовлення (А. Арушанова, А. Богуш, К. Крутій, Г. Ніколайчук). Здійснюється

перехід до контекстного мовлення, з'являються розгорнуті повідомлення-монологи, творчі розповіді. Отже, дитина стає здатною адекватно сприймати та передавати іншим не тільки нові знання, але й свої роздуми, переживання, почуття (Л. Калмикова, Н. Харченко, Л. Порядченко, Т. Постоян та ін.). Все це забезпечує соціалізуючий ефект численних засобів і способі педагогічного впливу на дітей. Характеризуючи їх, науковці наголошують на необхідності переоцінки механізмів, що утвердилися в системі виховання, і запровадження нових підходів до застосування тих засобів, що пройшли випробування століттями, були притаманні кожному народу і добре сприймаються дітьми дошкільного віку, зокрема, до творів художньої літератури [3].

Наукова позиція щодо ролі художнього слова у вихованні дітей залишається неодмінною (О. Аматыєва, А. Богущ, О. Бочкарьова, Н. Гавриш, Р. Жуковська, О. Монке, Ю. Руденко, Є. Тихеева та ін.), з огляду на його значення для розвитку мовлення, образності мислення та уяви дошкільників, формуванню у них оцінно-етичних суджень, засвоєння соціокультурної норми. Художня література була й лишається одним з важливих засобів виховання особистості у дошкільному дитинстві. Маленькі діти люблять слухати казки, читати книжки, запам'ятовувати вірші – і це природно, оскільки художня література – скарбниця культури, постачальник реальних знань та сильних вражень. Класична й сучасна, вітчизняна та зарубіжна, різна за жанрами, ілюстрована – вона важливий чинник розвитку дитячої субкультури, її уособлення і натхнення дитячого співтовариства. Науковцями доведено, що сприймання творів художньої літератури є активним процесом, тісно пов'язаним з мисленням, у ході якого дитина навчається порівнювати, аналізувати, узагальнювати, тобто виконувати перцептивні і мисленнєві дії. Художнє слово надає дитині зразків діяння в різних соціальних ситуаціях, спонукає до власної активності, стимулює творчість [2].

Таким чином, проблема соціалізації особистості на етапі дошкільного дитинства протягом останніх десятиріч перебуває в центрі уваги науковців. Створено розгалужену мережу досліджень, що виявляють міцний зв'язок соціальної педагогіки з психологією, соціологією, культурологією. Теоретичні

засади проблеми представлено в теоріях соціального виховання дітей і молоді, теоретичних положеннях виховних концепцій, принципах організації освітнього процесу в освітніх закладах різних рівнів, принципах виховної роботи. Підтверджено величезну соціалізуючу роль художнього слова як засобу формування у дітей, починаючи з дошкільного віку, уявлень про соціокультурну норму, соціальних знань як важливого складника первинного соціального досвіду. Науковцями доведено цінність художньо-мовленнєвої діяльності, яка, за умов її реалізації у груповому форматі виступає могутнім чинником збагачення дитячої субкультури сучасних дошкільнят.

Література

1. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / [Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр] ; за заг. ред. Н. Гавриш. – Х. : Мадрид, 2015. – С. 185-186.
2. Гавриш Н. В. Художньому слову – гідне місце в освітньому процесі / Н. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2006. – № 3. – С. 15-19.
3. Діти і соціум : особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : [монографія А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш та ін.]; наук. ред. А. М. Богуш; за заг. ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ, 2006. – 368 с.
4. Просенюк А. І. Виховання інтересу до змісту художнього твору в дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / А. І. Просенюк / ДЗ «Південноукр. Нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. – О., 2011. – 20 с. .

В статтє представлен